

O diplomatskim poslovima Rudera Boškovića za Dubrovačku republiku

Ilija Mitić

Iako se bavio velikim naučnim problemima, Bošković je bio uvijek sretan što sve svoje veze u stranom svijetu može staviti u službu slobodnog razvoja Dubrovačke Republike. On je uvijek nalazio načina, vremena i energije da radi za interese dubrovačke vlade, da se s njom dopisuje izvješćujući je o važnim novostima u svijetu, o svojim pogledima na suvremena zbivanja, a kad je potrebno i da joj pomogne. Osim djetinjstva i rane mladosti Bošković je skoro cijeli svoj život proveo daleko od Dubrovnika, ali su ga za Dubrovnik vezali obiteljski osjećaji, prijateljski i rodni, zbog čega je bio u neprekidnom dotiru putem pisma ne samo sa svojima, nego i s drugim Dubrovčanima.

Bošković nije samo riječima nego i djelima pokazao koliko ljubi svoj rodni kraj i koliko je spreman da mu pomogne u svako doba i u svim teškim okolnostima. Od 1756. godine pa do godine 1783., dakle kroz 26 godina, on je u inostranstvu kod raznih dvorova, posebno u Rimu, Parizu i Varšavi, izvršavao povjerene mu diplomatsko-političke poslove koji su bili od bitne važnosti za dalji opstanak slobodne Dubrovačke Republike. Kakvim je oduševljenjem i ustrajnošću zastupao dubrovačke interese svjedoče njegova pisma upućena dubrovačkoj vladi, dok iz pisama koje je on primao iz Dubrovnika proizlazi ono veliko pouzdanje koje je Republika polagala u svog čuvenog sina i u njegovu poštenost za dobrobit rodnog mu kraja.

Povod prvom zastupanju Boškovića dao je sedmogođišnji rat između Engleske i Francuske (1756.—63. g.), kad se Republika našla u veoma opasnom političkom položaju zbog gradnje jednog francuskog broda, za račun kapetana Viani, na dubrovačkom brodogradilištu. Englezi su zbog toga zaprijetili da će Dubrovnik smatrati neprijateljskom zemljom. Dubrovački Senat je zamolio, pismom od 21. IV 1756. godine, Boškovića koji se nalazio tada u Luccu da se povodom slučaja kapetana Viani zauzme za interese Republike na francuskom dvoru. Bošković je vodio u Rimu pregovore s francuskim ambasadorom Stainvilleom i preko njega uticao na francuski dvor, tražeći da se francuskim državljanima zabrani gradnja brodova na području Republike sve dok rat traje. Spor je riješen posredovanjem francuskog ambasadora u Rimu i papinskog nuncija u Parizu, te je 19. VII 1756. godine objavljeno iz Pariza knezu i vijećnicima Republike da francuski kralj nema nikakve namjere da gradi ratne brodove na teritoriji Dubrovnika, a niti da izdaje takove naloge drugim licima. Nadalje, da francuski kapetan Viani nije mogao pristupiti gradnji broda, jer zato nije imao nikakvu dozvolu, kao i da Francuska neće ništa učiniti što bi bilo u suprotnosti sa neutralnošću Dubrovnika. Za vrijeme vođenja ovih pregovora Bošković je redovno obavještavao dubrovački Senat o svojoj prepisci s papinskim nuncijem u Parizu i o razgovorima koje je vodio s ambasadorom u Rimu. Dubrovački se Senat konačno smirio kad ga je engleski poslanik u Carigradu G. Porter pismeno obavijestio, 9. IX 1756. godine, da se uvjenio u neosnovanost glasova prema kojima bi Dubrovačka Republika dopustila gradnje jednog francuskog ratnog broda na štetu Engleske, te da je s ovim upoznao i engleski dvor. Povodom slučaja kapetana Viani, a da bi se ubuduće izbjegle slične neprilike za Republiku, na sugestiju Boškovića, dubrovački je Senat donio iste godine zakonske propise kojima je odredio da za vrijeme rata nitko osim Dubrovčana ne može graditi brodove i čamce na području Republike, kao i da nitko ne može uskladištiti drvo za gradnju brodova bilo za koju ratujuću stranku.

Držanje i postupak francuskog konzula Le Maire u Dubrovniku nije odgovarao dubrovačkoj vladi, koja se obraća Boškoviću u Pariz (1760. g.) moleći da nastoji preko svojih veza ukloniti spomenutog konzula iz Dubrovnika. Pismom od 14. IV 1760. godine Bošković izvještava Senat da je iz razgovora s vojvodom Choiseule zaključio da je pitanje uklanjanja ovog konzula iz Dubrovnika na dobrom putu da se riješi, kao i da je naredeno spomenutom konzulu da ubuduće djeluje u granicama svoje nadležnosti. Zahvaljujući i Boškovićevoj intervenciji vojvoda od Praslena javlja Senatu 9. I 1764. godine da je francuski kralj odlučio povući »zbog posebnih razloga« konzula Le Maire iz Dubrovnika i na njegovo mjesto postaviti novog konzula M. Prevosta. Pismom od 6. III 1764. godine Bošković je obavijestio Senat da se zahvalio vojvodi Choiseule zbog uklanjanja konzula Le Maire i imenovanja novog francuskog konzula u Dubrovniku.

Dobri odnosi između Dubrovnika i Rusije bili su poremećeni prilikom rusko turskog rata 1768. godine za vrijeme vladanja carice Katarine II, Rusija je htjela napasti neprijatelja s kopna i mora pa je zbog toga poslala svoje ratno brodovlje u Sredozemno more pod komandom admirala grofa A. Orlova. U Mediteranu su ruski brodovi naišli na dubrovačke, koji su prevozili robu za Carigrad iz raznih luka. Admiral Orlov je to smatrao povredom dubrovačke neutralnosti i davanjem potpore neprijatelju Rusije zbog čega je bilo zaplijenjeno nekoliko dubrovačkih brodova. U toj neprilici obrati se Senat na Boškovića za posredovanje kod ruskog dvora. Tom ga je prilikom Senat zamolio da se obrati za pomoć poljskom kralju Stanislavu Augusti, kojega je upoznao za vrijeme svog boravka u Poljskoj, a koji je bio štićenik ruske carice Katarine II. Bošković se odazvao traženju Senata i 12. X 1771. godine uputio lično pismo poljskom kralju moleći ga da se kod carice zauzme za Dubrovnik. Pismo je uputio preko svog nekadašnjeg učenika, a tada kraljevog tajnika Gaetana Ghiggiontia. Pismom od 4. IV 1772. godine Bošković javlja Senatu da je i od poljskog poslanika u Londonu grofa Burzinskog tražio da se zauzme kod ruske carice za stvar Dubrovnika. Ova posredovanja, kod kojih je ugled Boškovića mnogo pomogao, doveli su napokon do sklapanja ugovora između Dubrovnika i Rusije 1775. godine u Livornu. Republika se tim ugovorom obavezala na neutralnost u slučaju da se Rusija nalazi u ratu; kao i da će primiti u Dubrovnik ruskog konzula. Pismom od 18. V 1775. godine admiral Orlov je izvjestio, preko senatora Frana Ranjine, dubrovački Senat da je izdao naredbu svim ruskim brodovima da ne omataju slobodnu plovidbu dubrovačkih brodova.

Posredovanjem Boškovića, uz pomoć francuskog ministra vanjskih poslova de Vergennesa koji je bio njegov lični prijatelj, sklopljen je 2. IV 1766. godine trgovački ugovor između Republike i Francuske. Po ovom ugovoru Francuska se obavezala plaćati Dubrovniku sve pristojbe koje plaćaju i ostale države, dok će francuski konzul štiti samo interese francuskih podanika i brodova, a dubrovačka se luka neće više smatrati lukom na Levantu (istoku). Ovo je bilo veoma značajno za Dubrovnik jer se sva roba koja je stizala u Francusku iz levantinskih luka podvrgavala strogoj karanteni. Pismom od 8. IV 1776. godine Bošković obavještava iz Pariza dubrovački Senat o svojoj radosti što je sretno završen težak posao oko sklapanja trgovačkog ugovora sa Francuskom, te izražava posebno zadovoljstvo da je Francuska priznala Dubrovnik kao luku u zapadnom Mediteranu, smatrajući da ovo nije

bilo samo trgovačko pitanje već prvenstveno pitanje prestiža i ugleda Republike u svijetu.

Bošković je Republici pomogao da se za Dubrovčane koji žive u Francuskoj dokaže zakon tzv. »droit d'aubaine« po kojem stranci koji su preminuli u Francuskoj nisu mogli oporukom ništa ostaviti izvan te zemlje. Uz pomoć svog prijatelja, spomenutog francuskog ministra vanjskih poslova, uspio je Bošković da je francuski kralj Luj XVI odredio dekretom od 29. X 1776. godine da se spomenuti zakon ubuduće ne odnosi na Dubrovčane.

Na preporuku Boškovića Senat imenuje 1764. godine G. B. Ferandy za dubrovačkog konzula u Nici. Pismom od 8. IV 1764. godine iz Pariza Bošković ističe Senatu potrebu da Republika imenuje F. Favia za agenta pri francuskom dvoru. Kasnije je 1783. godine F. Favi opet na preporuku Boškovića imenovan za dubrovačkog poslanika u Parizu, u znak priznanja za njegov rad. Zaključkom Senata (1781. g.) smjenjen je s položaja dubrovački konzul u Marselju A. Rangoni. Tom prilikom je Senat ovlastio Boškovića, koji se nalazio u Parizu, da nađe pogodnu osobu za konzula u spomenutoj luci. U tu svrhu mu je Senat poslao konzularni patent bez naznačenog imena tzv. »patente con nome in bianco«, time da on sam napiše na patentu ime novog dubrovačkog konzula. Pošto je prikupio sve informacije o osobama koje bi mogle doći u obzir za dubrovačkog konzula u Marselju, Bošković je prema svom nahodnju odredio G. Paganija za novog dubrovačkog konzula u toj luci. Ovakav je način imenovanja konzula veoma rijedak u dubrovačkoj konzularnoj praksi, jer je u pravilu Senat većinom glasova izabirao svoje konzule. Sličan slučaj spominje se jedino (1781. g.) prilikom imenovanja dubrovačkih konzula u španskim lukama Cartageni i Barceloni, kad je Senat bio ovlastio Dubrovčanina Mata Vodopića, koji je živio u Cartageni, da prema svojoj uvidavanosti odredi u tim lukama pogodne osobe za konzule. U oba spomenuta slučaja Senat je odstupio od uobičajene prakse zbog potpunog povjerenja kojeg je imao kako prema Boškoviću, tako i prema Vodopiću.

Pitanje školovanja mladih Dubrovčana bilo je također predmet zanimanja Boškovića, te je i u tom pogledu rado davao svoje savjete. Pismom od 25. III 1780. godine daje dubrovačkoj vladi informacije o trajanju studija medicine u Firenci i Parizu, pošto je Republika imala interesa da pošalje neke Dubrovčane na izučavanje medicine. Ujedno je činio usluge i pojedinim svojim zemljacima; tako je pomogao mladom Tomu Basiljeviću da može učiti pravo u Švicarskoj, jer kako sam Bošković kaže, nije nužno da Dubrovčani uče visoke škole samo u Italiji.

Na traženje dubrovačkog Senata Bošković šalje pismom od 18. X 1780. godine u Dubrovnik projekt sata za dubrovački zvonik, kojeg je dobavio kod jednog pariskog urara. Ujedno upozorava Senat da Republika može izraditi isto tako dobar sat i u Italiji. Pošto je izrada sata u Francuskoj bila skopčana s poteškoćama oko prevoza preko Marselja, Republika je odlučila da dađe napraviti sat domaćem majstoru.

Na ovom skučenom prostoru nije moguće prikazati u potpunosti sav rad Boškovića za Dubrovnik, ali i ove kratke bilješke daju sliku neizmjerne koristi njegovog rada za Republiku, koja je kao samostalna država imala da zahvali i Boškoviću što ju je svojim savjetima i vezama očuvao od intriga tadašnje evropske politike.

BILJEŠKE

1. F. Rački; R. J. Bošković, Rad Jug. akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1887—1888. g., knj. 87—90, str. 1—100.
2. J. Radonić, Dubrovačka akta i povelja, Srpska akademija nauka, Beograd 1951. g., kni. V, str. 183—584.
3. M. Deanović, Rugjer Bošković, Jug. akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1950. g., građa, knj. 1.
4. B. Križman, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku, Zagreb 1957. g., str. 125—181 i 207—277.
5. Cons. rogatorum, XVIII st., sv. 189., str. 37 i 157., (Državni arhiv Dubrovnik).